

Katarzyna Dudek

**Sprawozdanie z konferencji –
XI Europejska konferencja dotycząca systemu
electronic monitoring stosowanego wobec
przestępców.
Zacieranie granic i tworzenie powiązań
w systemie electronic monitoring
(Zagrzeb, 16-18 kwietnia 2018 r.)**

**XI th European Electronic Monitoring Conference.
Blurring boundries; making and
breaking connections**

W dniach 16-18 kwietnia 2018 r. w Zagrzebiu odbyła się kolejna z cyklicznie organizowanych przez Confederation of European Probation (CEP) Europejska konferencja w przedmiocie elektronicznego monitorowania przestępców (dalej: Konferencja). Temat Konferencji wskazywał jednocześnie na cel spotkania 250 uczestników z 40 państw na świecie, jakim była wymiana doświadczeń osób zaangażowanych w funkcjonowanie różnych modeli EM¹. W trakcie trzech dni obrad dyskutowali przedstawiciele sektora publicznego poszczególnych państw, sektora prywatnego – producenci sprzętu i oprogramowania technologicznego dla systemu EM oraz przedstawiciele środowisk uniwersyteckich z Wielkiej Brytanii, Węgier, Czech, Holandii, Belgii oraz Polski². Trzydniowa Konferencja, która miała formę warsztatów i paneli dyskusyjnych, była współorganizowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości Republiki Chorwackiej.

Każdego dnia prezentowany był wykład stanowiący podstawę warsztatów i dyskusji w czterech panelach tematycznych. Pierwszego dnia

¹ EM – Electronic Monitoring

² Autorka sprawozdania była jedynym uczestnikiem Konferencji pochodzącym z Polski

wystąpiła prof. Anthea Hucklesby (Uniwersytet w Leeds, Dyrektor Grupy Doradczej ds. EM w Ministerstwie Sprawiedliwości [Ministry of Justice] Wielkiej Brytanii) prezentując zagadnienie „Zacierania i poszerzania granic stosowania systemu EM w obszarze prawa, zdrowia psychicznego, imigracji i zjawiska radykalizmu” (*Blurring boundaries with electronic monitoring; (mental) health, immigration and radicalism*). Drugiego dnia wykład pt. „Aplikacje technologiczne, probacja i electronic monitoring” (*App technologies, Probation and electronic monitoring*) zaprezentowały Deborah Thompson (pracownik Służby Probacji w Holandii) i dr Hannah Graham (Scottish Centre for Crime and Justice Research (SCCJR), University of Stirling), natomiast trzeciego dnia uczestnicy Konferencji poznali stanowisko prof. A. Hucklesby i Jeffa Hodgkinsona (emerytowany oficer Policji, w latach 2013-2017 odpowiedzialny za koordynację programu EM wykorzystywanego na potrzeby angielskich organów ścigania) na temat „System electronic monitoring jako narzędzie operacyjne Policji” (*Police and electronic monitoring*). Ostatni dzień Konferencji otworzyła prof. Kristel Beyens (Criminology Department of the Vrije Universiteit Brussel), wygłaszając prelekcję na temat „Zjawiska poszerzania sieci w kontekście systemu electronic monitoring” (*Electronic monitoring and the problem of net – widening*).

Obrady Konferencji otworzyli: przewodniczący organizacji CEP Gerry McNally oraz sekretarz generalny CEP Willem van der Brugge. W przemówieniach wstępnych wskazano, że celem Konferencji jest wymiana myśli i określenie w przyszłości kierunków rozwoju systemów electronic monitoring. Podkreślono, że Konferencja była w przeszłości organizowana sześciokrotnie w Egmont an Zee, a następnie wykształciła się praktyka organizacji obrad w różnych państwach członkowskich organizacji CEP. Historia tych cyklicznych spotkań ma już ponad 20 lat i wielu z uczestników brało udział w każdym z nich. To właśnie zacieśnianie znajomości i wymiana poglądów zaowocowały tak ogromnym postępowaniem na wielu płaszczyznach stosowania systemu EM.

Następnie głos zabrała Jana Spero – Zastępca Ministra Sprawiedliwości Republiki Chorwackiej, która stwierdziła, że jest to już druga Konferencja EM organizowana przez Chorwację w ostatnich dwóch latach; pod koniec 2016 r. odbyła się regionalna konferencja w Dubrowniku. Z kolei głos zabrali przedstawiciele chorwackiego systemu EM, którzy przedstawili szczegóły aktualnej sytuacji wprowadzania EM do chorwackiego porządku prawnego. W panelu brał udział też Pedro Ferreira

Marum (Zastępca Dyrektora Departamentu Sprawiedliwości w Komisji Europejskiej) – który uczestniczył w tworzeniu chorwackiego modelu EM jako doradca z ramienia struktur Unii Europejskiej. Podkreślił on, że obecnie na arenie międzynarodowej czuje się wręcz „presję” wdrażania systemu EM do krajowych porządków prawnych i jest on postrzegany jako nowoczesna instytucja prawa karnego, w szczególności traktowana jako alternatywna dla izolacyjnej kary więzienia. Aktualne cele, jakie powinien realizować system EM – w perspektywie wspierania lokalnych systemów probacji zawierają się w obszarze skuteczności kary i prewencji w zapobieganiu popełniania dalszych przestępstw. Dziękując swoim bogatym doświadczeniom Pedro Ferreira Marum podkreślił, że obserwując wprowadzanie systemu EM w kolejnych państwach europejskich (Chorwacja jest 28 państwem europejskim stosującym EM) – proces jego wdrażania odbywa się coraz płynniej. Jednak potencjał systemu EM wciąż nie jest doceniany i często w projektowaniu krajowego modelu zapomina się o postawieniu najważniejszego pytania: jakie cele ma realizować system EM w danym kraju?

Dodatkowo chorwacka grupa robocza przedstawiła ciekawe wnioski programu pilotażowego, wskazujące na to, że system EM pozytywnie wpłynął na integrację organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a także wymusił stałą współpracę decydentów poszczególnych służb, m.in. przez opracowanie pełnego zbioru dokumentacji i szczegółowych procedur. Elementami wyróżniającymi chorwacki system EM jest to, że elektroniczna kontrola przestępców nie została wprowadzona wcale z powodu konieczności zwalczania problemu przeludnienia zakładów karnych. Od 2005 r. w Chorwacji problem ten nie występuje. Głównym powodem wdrożenia EM jest kierunek aktualnej polityki karnej, pokładającej duże nadzieje w probacji sensu largo. Prace nad wdrożeniem EM wymogły też zmiany strukturalne całego systemu organów więziennictwa i wymiaru sprawiedliwości. Dla lepszego zrozumienia potrzeb systemu EM połączono departamenty więziennictwa i probacji. Pozwala to na określenie wspólnych celów i działania zorientowane na indywidualne potrzeby osoby będącej w kręgu zainteresowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Chorwaccy prelegenci wskazali, że istniejące przepisy pozwoliły już na tym etapie zastosowanie modelu EM w wersji front-door oraz back-door. Jednak w przyszłości ramy prawne chorwackiego prawa karnego będą musiały być zmienione na potrzeby dalszego optymalnego rozwoju systemu EM. Już w grudniu 2016 r. rozpoczął się

program pilotażowy stosowania systemu EM w Chorwacji. Wprowadzono go w ramach środka zapobiegawczego na etapie postępowania przygotowawczego oraz na etapie postępowania wykonawczego jako formę wykonania kary wobec skazanego warunkowo zwolnionego z zakładu karnego. Dyskutanci panelu chorwackiego przedstawili sukcesy i porażki swoich doświadczeń krajowych, wskazując jednocześnie, że system EM traktowany jest jako środek systemu probacji realizujący cele penalne. W Chorwacji wciąż trwają prace nad dostosowaniem intensywności tego środka i jego oceną kosztów.

Chorwacki system probacji istnieje od 2009 r. i jest jednym z najmłodszych w Europie. System EM jest tam postrzegany de facto jako synonim systemu probacji. Jana Spero podkreślała, że Chorwacja wprowadziła system EM wyłącznie dzięki funduszom europejskim, natomiast planiści i praktycy systemu czerpali z doświadczenia innych państw, m.in. wzorowano się na modelu belgijskim i hiszpańskim. Technologiczne procedury stosowania sprzętu pomagali wprowadzać eksperci z Bośni i Hercegowiny oraz Norwegii (dostawcami sprzętu były firmy Opus i 3M). Reprezentanci chorwackiego wymiaru sprawiedliwości osobiście sprawdzili funkcjonowanie „bransolet” (*electronic bracelets*), poddając się kilkudniowej obserwacji w systemie EM. Końcowe wnioski z tego eksperymentu pozwoliły utwierdzić się w przekonaniu, że kontrola w ramach systemu EM jest bardzo dolegliwa i powinna spełnić cele kary kryminalnej. W dniu 18 lutego 2017 r. pierwsza osoba w Chorwacji otrzymała bransoletę EM w ramach programu pilotażowego. Czas elektronicznego nadzoru wynosił 100 dni. Łącznie program został przeprowadzony wobec 5 osób – wobec 4 EM stosowano w porze nocnej (od godz. 22 do 7 rano) jako element warunkowego zwolnienia z zakładu karnego. Natomiast wobec jednej osoby było to narzędzie wykorzystane na etapie postępowania przygotowawczego (EM stosowany w formie RF 24/h). Aktualnie Ministerstwo Republiki Chorwackiej stoi przed zadaniem przeprowadzenia przetargu na zakup sprzętu dla obsługi systemu EM (ten stosowany w ramach programu pilotażowego był wypożyczony jedynie na czas trwania eksperymentu).

Przedstawiciele Chorwacji podkreślili, że bardzo istotnym czynnikiem towarzyszącym inauguracji systemu EM w tym kraju było odpowiednie przekazanie kluczowych założeń systemu i idei monitorowania opinii publicznej. Od początku zadbano o kontakt z mediami i o odpowiedni sposób propagowania koncepcji elektronicznego monitorowania przestępców. Zauważono, że zarówno ze strony profesjonalistów pracujących

w organach ścigania i wymiaru sprawiedliwości, przedstawiciele doktryny, jak i samych obywateli – nie było negatywnego nastawienia wobec projektu EM. System EM miał również wielu zwolenników wśród przedstawicieli parlamentu. Poza tym istotnym elementem sukcesu wprowadzenia systemu EM w Chorwacji okazało się zaangażowanie przedstawicieli mediów w samodzielne wypróbowanie możliwości elektronicznej bransolety. W dniu konferencji prasowej zorganizowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości wybrani dziennikarze zostali zaproszeni do centrum monitorowania, gdzie zostało założone im aktywne urządzenie monitorujące. W ten sposób mogli zrelacjonować swoje doświadczenie z chwilowego poruszania się w obrębie wyznaczonej strefy monitorowania i reakcji systemu EM na opuszczenie wyznaczonego obszaru. Relacja z tego pokazu spotkała się z dużym odzewem medialnym i pozytywnym odbiorem społecznym EM jako narzędzia kontroli zachowania przestępców.

Kolejnym wystąpieniem w porządku obrad była prezentacja prof. A. Hucklesby dotycząca roli systemu EM w „zacieraniu granic” systemu EM w obszarze służby zdrowia, zjawiska migracji i radykalizmu. Jak podkreśliła prelegentka, te trzy obszary stanowią nowe pola eksploatacji systemu EM i jednocześnie najlepsze przykłady do zobrazowania jego wielofunkcyjności. Są również dowodem na to, że system EM wyszedł już poza ramy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a więc klasycznego ujęcia zjawiska *electronic monitoring*. To z kolei powinno być traktowane jako dalsze wyzwanie dla ewolucji tej instytucji w walce z przestępczością, gdyż wnioski z badań przeprowadzonych na innych polach eksploatacji systemu EM mogą przyczynić się do rozwoju założeń teoretycznych i rozwiązań praktycznych elektronicznej alternatywy dla izolacyjnej kary więzienia.

Następnie prof. A. Hucklesby postawiła pytanie, jakie są potrzeby użytkowników systemu EM i jakie zadania należy postawić poszczególnym modelom EM. W oparciu o swoje badania, prelegentka wskazała, że jest coraz więcej obszarów wymagających dopracowania procedur. Jej zdaniem pojawia się problem dyskryminacji kobiet w systemie EM. Wszakże „bransolety” zostały zaprojektowane dla mężczyzn. Niejednokrotnie nie pasują do budowy kobiecego ciała, co przekłada się na fakt dodatkowej stygmatyzacji, a nawet powstawania urazów. Poza tym należy pamiętać o funkcjach, jakie ma spełniać system EM, a które zostały określone w doktrynie już w 2006 r. Są to: kontrola, opieka, praktyczność i funkcjonalność. Zjawisko zacierania granic wykorzystywania systemu

EM ujawnia się w sposób wyraźny na nowych polach jego zastosowań, np. w przestępczości z użyciem przemocy domowej, stalkingu, przestępczości terrorystycznej, sprawach imigracyjnych, zastępowania tradycyjnych form opieki nad osobami starszymi urządzeniami mobilnymi kontrolującymi miejsce ich pobytu i funkcje życiowe, czy wreszcie wobec osób nieletnich (kontrola rodzicielska, forma resocjalizacji trudnej młodzieży). We wszystkich tych obszarach pojawiają się elementy: widoczności systemu EM, możliwości jego usunięcia z ciała, obserwacji obiektu w czasie rzeczywistym i zakresu tego czasu, wytrzymałości baterii, możliwości komunikacji z jednostką monitorowaną, błędnych sygnałów wysyłanych przez sprzęt. Także wraz ze wzrostem liczby starzejących się społeczeństw rośnie zapotrzebowanie w ramach opieki geriatrycznej w szczególności nad osobami z postępującą demencją. W 2015 r. liczba ludzi z demencją na całym świecie wynosiła 47,5 miliona, natomiast prognozy zakładają ogromny wzrost tej liczby do 735 milionów w 2030 r. Coraz częściej dochodzi do sytuacji niebezpiecznych z udziałem takich osób (zaginięcia, przypadkowe przestępstwa, wypadki drogowe). W tym właśnie zakresie zastosowanie mogłaby znaleźć technologia EM – w szczególności GPS. Podobnie jest z osobami z zaburzeniami psychiatrycznymi. W 2015 r. w Wielkiej Brytanii w ramach publicznej służby zdrowia dostępnych było 795 miejsc szpitalnych dla osób z poważnymi zaburzeniami i 3192 miejsca dla osób z grupy średniego ryzyka. Badania Eurostatu z 2018 r. wskazują, że w całej Europie – na 100 tys. osób przypada 71 psychiatrycznych miejsc szpitalnych. Ujawnia to problem zasady bezpieczeństwa funkcjonowania państwa, zarówno w aspekcie ogólnym, jak i indywidualnym.

Kolejnym przykładem potencjalnego multidyscyplinarnego zastosowania systemu EM jest problem imigrantów. Nie ma dokładnych danych statystycznych obrazujących problem w Europie, wiadomo jednak, że skala ta wciąż rośnie. Dane z 2016 r. wskazują, że w zakładach izolacyjnych we Francji przebywało 47 937 imigrantów, w Szwecji była to liczba 3714, natomiast w Grecji 14 864. Najwyższy wskaźnik imigracyjny ma Wielka Brytania, gdzie w 2017 r. w izolacji przebywało 27 331 imigrantów (koszt utrzymania jednej osoby wynosił 91 funtów dziennie).

Dodatkowo prof. A. Hucklesby wyraziła pogląd, że technologia EM powinna być postrzegana także w kategoriach zagrożenia społecznego, m.in. powinna być stosowana w sprecyzowanym przez jej użytkowników reżimie. Spektrum niebezpieczeństw jest szerokie. W szczególności zawodność sprzętu zdarza się dość często. Ponadto system EM może być

postrzegany jako broń obusieczna w sprawach przestępczości z użyciem przemocy domowej. Bransoleta może służyć oprawcy do śledzenia ofiary przestępstwa (w wariacie stosowania monitoringu wobec ofiary), naruszania prywatności osób postronnych. Zdaniem prelegentki, na każdym etapie postępowania z wykorzystaniem systemu EM powinna istnieć możliwość wyrażenia sprzeciwu wobec jego stosowania. Dostrzega się grupę skazanych, którzy wolą odbyć karę więzienia w warunkach izolacyjnych i zdecydowanie nie wyrażają zgody na poddanie ich monitorowaniu (część podejrzanych i skazanych utożsamia bransoletę EM z grupą przestępców seksualnych). Aktualnym problemem stają się pytania o brak rzeczywistych przeciwwskazań zdrowotnych stosowania technologii EM oraz maksymalny czas monitorowania osób podejrzanych o przestępstwa terrorystyczne. Niezależnie od szybkości postępu technologicznego decydującym w obsłudze systemu EM powinien być zawsze człowiek. Warto zwrócić uwagę na ewolucję nomenklatury systemu EM. Już w chwili obecnej należy rozważnie odróżniać formę tagging EM (technologia RF) od tracking EM (technologia GPS i aktywne śledzenie 24/h). Kończąc wystąpienie prelegentka zauważyła, że zintegrowany system EM (hardware i software) ma skomplikowaną strukturę, która stale się rozwija. Należy zatem zawsze przewidywać konkretne skutki jego użycia, aby nie doprowadzić do jego kompromitacji, jak np. w przypadku ostatnich wydarzeń z udziałem portalu Facebook (bezprawne udostępnianie danych osobowych na ogromną skalę).

Drugiego dnia obrad Deborah Thomson (pracownik Służby Proba-cji w Holandii) i dr H. Graham (Centrum Kryminologii Uniwersytetu w Stirling, SCCJR, Szkocja), na przykładzie pracy kuratorów w Holandii przedstawiły zagadnienie wykorzystania najnowszych aplikacji mobilnych i innych rozwiązań technologicznych w systemie EM. Jest on tam wykorzystywany od 1999 r. i de facto od samego początku zauważono, że zastosowana technologia wpływa na zmianę zachowania człowieka.

D. Thomson omówiła działanie aplikacji mobilnej, w którą zostali wyposażeni skazani (aplikacja telefoniczna). Jest to rodzaj kalendarza z możliwością programowania wszystkich sfer życia – dane medyczne, zapiski własne, narzędzie badające poziom samopoczucia. Dostęp do wprowadzanych przez skazanego danych ma kurator, który posiada funkcję komunikacji ze skazanym. Jest to doskonały przykład problemu przestrzegania zasady prywatności, dostępu do gromadzonych danych i wyrażenia zgody na korzystanie z informacji wrażliwych. Holandia jest

przykładem państwa, gdzie prowadzi się ożywioną dyskusję nad możliwością zastąpienia „bransolety” właśnie aplikacjami mobilnymi. Prowadzone są testy stosowania zaawansowanych technologii biometrycznych oraz urządzeń wykorzystujących programy rzeczywistości alternatywnej dla stymulacji mózgu.

Dr H. Graham przedstawiła poglądy doktryny na kwestię korelacji rozwoju technologicznego i etyki. Wskazała, że nie przeprowadzono jeszcze dokładnych badań naukowych w przedmiocie stosowania aplikacji elektronicznych w służbie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. W ramach programów badawczych należałoby szukać odpowiedzi na pytania: jak stosowana technologia EM zmienia system probacji oraz czy poszczególne wpływy kulturowe i zasady społeczne wyznaczają kierunki dalszego rozwoju technologicznego?

Prelegentki zakończyły prezentację poprzez postawienie uczestnikom szeregu otwartych pytań z obszaru współczesnej polityki kryminalnej:

- 1) jakie dostrzega się istotne różnice stosowanych aplikacji elektronicznych w obszarze wymiaru sprawiedliwości i służbie zdrowia?
- 2) czy wykorzystywanie aplikacji elektronicznych i systemu EM powinno być traktowane jako istotny czynnik oceny ryzyka polityki kryminalnej?
- 3) czy „bransolety” stosowane w ramach modelu pierwszej generacji technologii EM mogą być zastąpione aplikacjami elektronicznymi umieszczanymi w urządzeniach wykorzystywanych przez osoby pozostające w kręgu zainteresowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości?
- 4) jaka jest ocena punitywności środków karnych w ramach probacji z zastosowaniem aplikacji elektronicznych, tj. jako dodatkowej opcji nadzorującej zachowanie danej osoby? Czy ma to wpływ na zjawisko poszerzania sieci systemu EM i wzrost dolegliwości sankcji karnej?
- 5) jak uczestnicy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości komunikują się ze sobą i jak współkorzystają z nowych technologii EM jako narzędzi pracy z oskarżonymi/ skazanymi?
- 6) jak należy dyskutować o nowych narzędziach technologicznych EM w służbie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w kręgach politycznych i szeroko pojętej opinii publicznej?
- 7) jakie skutki może mieć dynamiczny rozwój społeczeństwa socjotechnicznego (przykładowo – ideologia neoliberalizmu w zderzeniu ze wzrostem stosowania technologii EM przez jednostki może

doprowadzić do zaniku potrzeby współpracy między ludźmi w kontakcie bezpośrednim)?

W drugiej części dnia obrad J. Hodgkinson (emerytowany policjant odpowiedzialny za wprowadzenie systemu EM na obszarze południowej Walii w 1999 r.) oraz prof. A. Hucklesby podzielili się z uczestnikami wnioskami praktycznymi w zakresie wykorzystania systemu EM w działaniach operacyjnych Policji. Na samym początku wystąpienia wskazali na niedocenianie roli śledczych i możliwości wykorzystywania przez nich zasobów technologii EM w ramach prowadzonych postępowań karnych. Jako praktyczny przykład podano, że algorytmy z pozyskanych danych systemu EM mogą być narzędziem profilowania sprawców przestępstw i eliminacji grupy osób podejrzewanych o popełnienie przestępstwa. Technologia wykorzystywana w ramach obsługi systemu EM może zastąpić niektóre klasyczne formy identyfikacji, lokalizowania i obserwacji sprawców przestępstw, przy jednoczesnym wyraźnym zmniejszeniu kosztów zwalczania przestępczości.

W niektórych państwach prowadzone są wolontaryjne programy pilotażowe wykorzystania systemu EM przez organy ścigania. Niestety wyniki tych badań nie są jeszcze dostępne. Jest to istotna kwestia, szczególnie w perspektywie analizy zjawiska poszerzania sieci i jego korelacji z instytucją EM. J. Hodgkinson przedstawił studium przypadku kilku podejrzanych, w których system EM pomógł doprowadzić do ujawnienia ich dalszej działalności przestępczej, m.in. faktu zażywania środków odurzających i handlu nimi. Prelegenci podzielili się z uczestnikami również uwagami krytycznymi, które dotyczyły dostępu do bazy danych Policji i systemu EM, granic kompetencji Policji w wykorzystaniu rozwiązań technologicznych oraz ról poszczególnych organów decyzyjnych systemu EM. W ramach wniosków, prof. A. Hucklesby wskazała, że pole wykorzystania EM na poziomie pionu operacyjnego Policji jest kolejnym przykładem zacierania granic systemu EM. Przy sprawnie zorganizowanej współpracy Policji, kuratorów, przedstawicieli Służby Więziennej oraz sędziów – dochodzi często do trudnych sytuacji na pograniczu uprawnień poszczególnych podmiotów, m.in. ujawniają się problemy np. w zakresie dystrybucji danych, ochrony prywatności podejrzanego, oskarżonego, skazanego, jego rodziny i ofiary przestępstwa. W następstwie takich wniosków pojawia się pytanie z obszaru socjologii – o stopień społecznego zaufania wobec Policji i konieczności nadzoru jej działalności.

Drugiego dnia obrad miała miejsce pierwsza sesja warsztatów praktycznych. Uczestnicy w kilkusobowych grupach mieli za zadanie odpowiadać zwięźle na pytania, przy wykorzystaniu aplikacji mobilnej. Podsumowanie uzyskanych wyników zostało zaprezentowane na ekranie głównym sali konferencyjnej oraz opublikowane na stronie internetowej CEP³.

W ramach bloku poświęconego aplikacjom mobilnym w służbie EM, postawiono trzy pytania:

- Jakie są możliwości i zagrożenia wykorzystywania aplikacji mobilnych na poczet systemu EM w służbie probacji?

Jako pozytywne aspekty wykorzystania aplikacji mobilnych uczestnicy wskazali na: odpowiedzialność za własne zachowanie, rozwijanie samodzielności w procesie powrotu do społeczeństwa, optymalizację kosztów, możliwość skutecznej komunikacji, poczucie pozostawania w kontakcie z rodziną, aspekt wizualizacji własnych zachowań, możliwość uzyskania porady, fakt pozostawania skazanego w centrum zainteresowania systemu (można konsekwentnie profilować jego pozytywną postawę). Natomiast zagrożenia zidentyfikowane przez uczestników zawierały następujące problemy: konieczność dostosowania legislacji, polityki karnej i źródeł finansowania;

- Jakie są kluczowe problemy etyczne stosowania zaawansowanych technologicznie aplikacji mobilnych w ramach systemu EM w służbie probacji?

Podawane odpowiedzi zawierały problemy: niewłaściwe zastosowanie, stworzenie mocnych ram etycznych, wyrażenie świadomej zgody, własność i ochrona danych, możliwość rezygnacji, dyskryminacja, prywatność, oszołomienie technologią;

- Jakie są najważniejsze powody uzasadniające stosowanie narzędzi online i aplikacji mobilnych EM w służbie probacji?

W ramach odpowiedzi na to pytanie organizatorzy przygotowali pięć wariantów odpowiedzi, z których uczestnicy mieli wybrać najbardziej trafną:

- a) motywowanie i spełnianie założeń systemu: pozytywne sygnały wysyłane przez kuratora do osoby monitorowanej, alert powiadomień praktycznych i alert naruszeń (17% uczestników wybrało tą odpowiedź),
- b) przekazywanie informacji: dostęp do usług i narzędzi ułatwiających reintegrację społeczną (0% uczestników wybrało tę odpowiedź),

³ <http://www.cep-probation.org>

- c) wywoływanie refleksji i budowanie pozytywnych postaw społecznych zapobiegających powrotowi do przestępstwa (28% uczestników wybrało tę odpowiedź),
- d) promowanie integracji i komunikacji w nadzorze probacyjnym (44% uczestników wybrało tę odpowiedź),
- e) zarządzanie ryzykiem i kontrola (11% uczestników wybrało tę odpowiedź).

Trzeci dzień obrad rozpoczęło wystąpienie prof. K. Beyens (Katedra Kryminologii i Penologii Uniwersytetu w Brukseli (Belgia), Dyrektor Grupy Badawczej w ramach projektu naukowego „Przestępstwo i Społeczeństwo” na Uniwersytecie w Brukseli) na temat zjawiska poszerzania sieci w ramach systemu EM (net-widening). Zagadnienie to należy rozpatrywać w kontekście powrotu do klasycznych problemów kryminologii. Zjawisko poszerzania sieci odnosi się do problemu zwiększania poziomu kontroli społecznej, poprzez wdrażanie nowych programów i usług. W stosunku do istniejących kar izolacyjnych uzupełniane są dostępne sankcje karne, poprzez poszerzanie, pogłębianie i intensyfikację „sieci” kontroli społecznej. Poszerzenie sieci oznacza, że coraz więcej osób włączonych jest do systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych (dzięki nowym technologiom), przez co dochodzi często do istotnych zmian w życiu jednostek i ich rodzin. Siła zjawiska poszerzenia sieci sprawia, że kluczowe znaczenie ma rozważenie ryzyka i wyzwań systemu EM, ze szczególnym uwzględnieniem tego, na czym polega problem, w jaki sposób system EM może pomóc w radzeniu sobie z nim oraz czy system EM jest najskuteczniejszym narzędziem dla danego przypadku. K. Beyens odniosła się do przeprowadzonych dotychczas badań naukowych i praktycznych, które sugerują, że zwiększone stosowanie środków penalnych wykonywanych w społeczeństwie (w tym systemu EM) nie doprowadziło do istotnego zmniejszenia przeludnienia europejskich więzień. Prelegentka odniosła się także do badań prof. A. Hucklesby i jej zespołu z 2016 r. które wykazały, że system EM jest stosowany najczęściej w krajach o wysokim wskaźniku prizonizacji, co z kolei sugeruje, że wprowadzenie EM nie ma znaczącego wpływu na wahania liczby osadzonych. Prelegentka wyprowadziła wniosek, że zjawisko poszerzenia sieci powinno zostać zgłębione i jest użytecznym czynnikiem analitycznym dla badań nad systemem EM.

W dalszym porządku obrad przewidziana była druga sesja warsztatów z podziałem na dwie grupy tematyczne: I) zjawisko poszerzania

sieci w aspekcie systemu EM oraz II) problem stosowania systemu EM w pracy Policji. Autorka sprawozdania wybrała zagadnienie pierwsze. Pytania w dyskusji brzmiały następująco:

- 1) czy i w jakim kraju zauważany jest problem zjawiska poszerzania sieci (net-widening) w aspekcie stosowania EM? Czy i jaki można podać przykład?
- 2) jakie elementy zjawiska poszerzania sieci (nawet potencjalne) można zauważyć w swoim kraju? Czy i jaki można podać przykład? (aspekt back-end i/lub front-end zjawiska net-widening)?
- 3) czy zjawisko poszerzania sieci jest istotnym kryterium oceny polityki i praktyki stosowania systemu EM w danym kraju? Dlaczego?

Moderator warsztatów prof. K. Beyens poprosiła o przedstawienie odpowiedzi przez grupę roboczą, w skład której wchodziłi reprezentanci Polski i Holandii. Zderzenie dwóch tak różnych systemów EM (model holenderski jest postrzegany jako system wspierający sprawcę przestępstwa w odbyciu izolacyjnej kary więzienia przy pełnym zaangażowaniu społecznym, natomiast polska polityka karna odznacza się wysoką punitwnością społeczną i dominacją kary ultima ratio) pozwoliło prof. K. Beyens na uwagę, że wywiązana dyskusja przedstawicieli tych dwóch państw jest doskonałym przykładem „zrywania powiązań” w modelach EM oraz pokazuje obszar do analizy istniejących różnic prawnych.

W odpowiedzi na drugie pytanie, przedstawicielka Polski podała dwa przykłady z praktyki: 1) problem zaliczania przez polskie sądy karne (na poczet orzeczonej izolacyjnej kary więzienia), w jakim osoba sprowadzona do Polski z Wielkiej Brytanii na podstawie Europejskiego nakazu aresztowania przebywała w toku angielskiego postępowania przygotowawczego w ramach systemu EM; 2) kwestia podwójnej karalności skazanego, który naruszając zasady stosowania SDE powraca do klasycznej formy odbywania izolacyjnej kary więzienia w zakładzie karnym a jednocześnie jego zachowanie jest kwalifikowane jako nowe przestępstwo samouwolnienia osoby pozbawionej wolności na podstawie art. 242 kk.

Odpowiadając na pytanie trzecie, przedstawicielka Polski udzieliła odpowiedzi i wskazała, że zjawisko to nie jest identyfikowane w polskiej polityce karnej i polski model SDE wciąż boryka się z problemem akceptacji elektronicznego monitorowania przestępców przez środowisko prawnicze i społeczeństwo. Osobnym problemem jest także kwestia sprawności polskiego systemu probacji. To wszystko sprawia, że nie

ma jeszcze przestrzeni na zaawansowaną analizę zjawiska poszerzania sieci.

Udzielone odpowiedzi dotyczące polskiego modelu SDE sprowokowały ożywioną dyskusję wśród przedstawicieli środowiska akademickiego i dały asumpt do wielu rozmów kularowych.

Zamykając obrady Willem van der Brugge podziękował organizatorom i uczestnikom za zaangażowanie w przebieg Konferencji oraz wyraził nadzieję, że uzyskane informacje i sygnalizowane problemy praktyczne systemu EM staną się podstawą dla nowych rozwiązań technologicznych w służbie organów sprawiedliwości i wymiaru sprawiedliwości. Sekretarz Konferencji poinformował, że sprawozdanie z Konferencji oraz kwestionariusz analityczny będą dostępne na stronie internetowej organizacji CEP⁴ i przypomniał główne przesłanie organizatorów, które zakłada poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak technologia może wspomagać państwo w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości?

Na podstawie obserwacji obrad – w ramach cyklicznych konferencji CEP – można wyprowadzić wnioski końcowe:

- 1) w niedalekiej przyszłości (w sposób nieunikniony) wykształci się europejski model EM, którego cechami wspólnymi będzie upaństwowienie systemu, przejęcie zarządzania nim (w aspekcie infrastruktury, personelu i zarządzania danymi). Uwypukla się również kwestia własności praw autorskich, ochrony danych osobowych i sposobów ich wykorzystania. Wraz z rozwojem technologii i możliwości jej wszechstronnego wykorzystania pojawia się problem zgody skazanego (intencjonalnej, wyrażonej wprost oraz dorozumianej) na wykorzystanie danych i zarzut naruszenia zasady prywatności;
- 2) system EM w naturalny sposób staje się zjawiskiem wychodzącym poza ramy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości i zaczyna być zauważany jako narzędzie w służbie innych sfer społecznych, np. służby zdrowia, opieki nad dziećmi i osobami starszymi, chorymi psychicznie. System EM postrzegany jest jako atrakcyjne narzędzie oceny ryzyka, spełniania funkcji bezpieczeństwa dla wielu grup odbiorców: szeroko pojętego społeczeństwa, polityków, samych skazanych (skuteczna, stała zmiana zachowań patologicznych, rodziców i opiekunów trudnej młodzieży – są już badania stwierdzające zauważalny

⁴ <https://www.cep-probation.org/11th-electronic-monitoring-conference/>

wpływ stosowania EM wobec nieletnich i kształtowania prawidłowych schematów funkcjonowania społecznego);

- 3) system EM rozwija się wielokierunkowo, co jest podyktowane utrzymaniem wielokulturowej, międzynarodowej dyskusji programistów i decydentów systemów EM w poszczególnych państwach. Postęp doktrynalny, legislacyjny i praktyczny ma miejsce dzięki wymianie doświadczeń i wiedzy międzynarodowej. Na arenie międzynarodowej można zauważyć duże zainteresowanie polskim systemem dozoru elektronicznego z 2007 r. oraz 10-letnim doświadczeniem praktycznym Polski w elektronicznym monitorowaniu przestępców;
- 4) system EM stanowi coraz większe wyzwanie dla użytkowników systemu, bowiem problemem nie jest aspekt technologiczny, a raczej stworzenie dla niej ram prawnych i organizacyjnych; przedstawiony w trakcie Konferencji holenderski projekt aplikacji mobilnej stosowanej przez skazanych i kuratorów sugeruje, że nowa technologia może uwzględniać różne potrzeby osób monitorowanych.